

УДК 37.02

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-1-58>

Мар'яна КАЩУК,
orcid.org/0000-0001-5881-3280
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та культури фахового мовлення
Львівського державного університету внутрішніх справ
(Львів, Україна) m_kashchuk@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

З половини другого семестру навчального 2019/2020 року методи навчання забезпечувались дистанційним навчанням, яке хоч і не є чимось новим у навчальному процесі і у системі освіти загалом, проте для більшості викладачів та студентів стало справжнім викликом. Незважаючи на можливості сучасних інформаційних технологій, змусити дистанційне навчання працювати для всіх студентів – складне завдання. Мета дослідження – виокремити позитивні та негативні сторони дистанційного навчання; показати вплив дистанційного навчання на студентів; та, взявши до уваги академічні виклики студентів та непередбачені переваги і недоліки дистанційного навчання, запропонувати стратегії успішного та ефективного ведення онлайн-навчання, яке може бути впроваджене під час можливих криз у майбутньому. До переваг дистанційного навчання слід віднести, зокрема: воно усуває фізичні бар'єри серед студентів та викладачів та дає студентам можливість навчатися, де вони хочуть; забезпечує легкий доступ до освіти, позаяк студентам потрібен лише комп'ютер та підключення до Інтернету; гнучкість – дозволяє студентам навчатися у своєму темпі та виконувати завдання у будь-який час та ін. До недоліків дистанційного навчання належить таке: відсутність фізичної взаємодії; зниження рівня мотивації в учнів і студентів; дистанційне навчання не дає можливості об'єктивно оцінити знання студентів; інколи відбувається збій у системі Інтернет і студенти втрачають можливість бути повноцінними учасниками навчального процесу; стрес, страх і невпевненість студентів відповідати перед викладачем і одногрупниками в режимі онлайн тощо. У статті розглянуто деякі ефективні стратегії та практики онлайн-навчання з можливістю їх включення у навчальний процес: зміцнення стосунків, залучення студентів до роботи, прохання про відгук, використання групових та індивідуальних проєктів, використання доступних ресурсів. Подальшого дослідження і розвитку потребує проблематика удосконалення вже наявних та розробка нових прогресивних методик викладання і навчання онлайн.

Ключові слова: дистанційне навчання, викладання, переваги, недоліки, стратегії.

Maryana KASHCHUK,
orcid.org/0000-0001-5881-3280
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Culture of Professional Speech
Lviv State University of Internal Affairs
(Lviv, Ukraine) m_kashchuk@ukr.net

PECULIARITIES OF DISTANCE TEACHING AND LEARNING

From the middle of the second semester of the 2019/2020 academic year, teaching methods were provided by distance learning, which although not something new in the educational process and in the education system in general, but for most teachers and students it became a real challenge. Despite the possibilities of modern information technology, forcing distance learning to work for all students is a difficult task. The aim of the study is to distinguish the pros and cons of distance learning; show the impact of distance learning on students; and, taking into account students' academic challenges and the unforeseen advantages and disadvantages of distance learning, propose strategies for successful and effective online learning that can be implemented during possible future crises. The advantages of distance learning include: it removes physical barriers among students and teachers and gives students the opportunity to study where they want; provides easy access to education, as students only need a computer and an Internet connection; flexibility – allows students to learn at their own pace and complete tasks at any time, etc. The disadvantages of distance learning include the following: lack of physical interaction; reducing the level of motivation of pupils and students; distance learning does not allow to objectively assess students' knowledge; sometimes there is a failure in the Internet system and students lose the opportunity to be full participants in the educational process; stress, fear and insecurity of students to answer to the teacher and classmates online, etc. The article considers some effective strategies and practices of online learning with the possibility of their inclusion in the educational process: strengthening relationships, involving students in work, requesting feedback, use of group and individual projects, use of available resources. Further research and development is needed to improve existing and develop new progressive methods of teaching and learning online.

Key words: distance learning, teaching, advantages, disadvantages, strategies.

Постановка проблеми. Пандемія COVID-19 стала глобальною проблемою людства та мала великий вплив на всі галузі життєдіяльності людини, у тому числі й освіту. З половини другого семестру навчального 2019/2020 року методи навчання забезпечувались дистанційним навчанням, яке хоч і не є чимось новим у навчальному процесі і у системі освіти загалом, проте для більшості вчителів, викладачів, учнів та студентів стало справжнім викликом. Понад 1,5 млрд учнів (91,4%) перейшли на дистанційне навчання. Хоча навіть у розвинених країнах лише у 53% педагогів був досвід викладання онлайн (Хорунжий, 2021). Навчальні заклади змушені були стрімко застосувати цифровий підхід до викладання та навчання студентів, різко переключившись традиційні форми і методи викладання в аудиторіях на навчання, яке здійснюється дистанційно на цифрових платформах. На жаль, маємо не досить інформації про найкращі практики таких різких переходів на онлайн-навчання. Незважаючи на можливості сучасних інформаційних технологій, змусити дистанційне навчання працювати для всіх студентів – складне завдання. Адже без рівного доступу всіх студентів до технічних засобів, належного часу на підготовку та навчання для викладачів, а також адаптації наявних навчальних планів або розробки нових програм навчальних курсів важко відтворити досвід аудиторного навчання в Інтернеті. Таким чином, у разі дистанційного навчання виникають деякі питання, такі як: Чи має дистанційне навчання таке саме значення, як навчання у класі?, Чи допомагає дистанційне навчання студентам засвоювати знання так само, як це було б, якби вони були у класі? Хоча ці питання є актуальними, є й додаткові суттєві проблеми, які вищі навчальні заклади повинні розглянути, наприклад, як допомогти студентам без надійного доступу до Інтернету та/або технологій брати участь у цифровому навчанні. Нерівність у доступі до технологій та доступу до Інтернету особливо очевидна серед населення меншин, що, безперечно, негативно впливає на їх освіту (Armstrong-Mensah, 2020).

Аналіз досліджень. Теоретичні і практичні аспекти дистанційного навчання були розглянуті в дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, таких як: В. Баженова, П. Марков, К. Колос, В. Куклев, В. Ващенко, Д. Аветисян, А. Мелюхін, J. Adams, G. Hoppe, J. Kettunen та інші.

Слід зауважити, що стрімкий розвиток дистанційної освіти (“distance education”, “distance learning”, “e-learning”, “online learning”) в Україні почав відбуватися ще з ухваленням положень та нормативних документів законодавства України «Про створення Українського центру дистанційної освіти» (Наказ від № 293 від 07 липня

2000 року Міністерства освіти і науки України), «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466), Закон України «Про освіту» (№ 2145-VIII від 05.09.2017) тощо.

Мета нашого дослідження – виокремити позитивні та негативні сторони дистанційного навчання; показати вплив дистанційного навчання на студентів; та, взявши до уваги академічні виклики студентів та непередбачені переваги і недоліки дистанційного навчання, запропонувати стратегії успішного та ефективного ведення онлайн-навчання, яке може бути впроваджене під час можливих криз у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. У Наказі Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» визначено, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційна форма навчання передбачає доступ до Інтернету, технічне забезпечення (комп’ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також те, що вчителі володіють технологіями дистанційного навчання (Лотоцька, 2020).

Висловлюючи свою думку щодо дистанційного навчання, К. Холлі Шифлетт, директор з питань північноамериканських партнерських відносин FutureLearn, у своєму інтерв’ю, зокрема, відзначив: «Це явно безпрецедентний час, і для університетів навчання в Інтернеті може стати новим звичним явищем. Багато досліджень свідчать про те, що більшість студентів уже впевнені, що навчання з використанням технологій працює, але це, мабуть, було складним переходом для деяких викладачів. Я сподіваюся, що університети та викладачі сприймуть виклик та адаптуються» (What is Distance Learning? The Complete Guide, 2021).

Дистанційне навчання пропонує переваги людям, які хотіли б здобути освіту, але які не можуть це зробити з різних причин. Воно також усуває фізичні бар’єри серед студентів та викладачів та дає студентам можливість навчатися, де вони хочуть. Дистанційне навчання забезпечує легкий доступ до освіти, позаяк студентам потрібен лише комп’ютер та підключення до Інтернету. Нині завдяки розвиткові інформаційних та комунікаційних технологій багато технологічних інструментів використовується в дистанційній освіті (Altunay, Mutlu, 2010).

Завдяки дистанційній освіті можна заощадити енергію та час учнів та студентів, оскільки їм не потрібно поспішати, щоб встигнути на уроки. Гнучкість – ще одна головна перевага дистанційної освіти, оскільки вона дозволяє студентам навчатися у своєму темпі та виконувати завдання у будь-який час, який відповідає їх напруженому графіку. До того ж дистанційне навчання дозволяє студентам, особливо тим, хто навчається в магістратурі, продовжувати роботу за сумісництвом та виконувати інші зобов'язання (What are the Pros & Cons of Distance Learning? 2014). Незважаючи на різницю у формі проведення занять онлайн, зміст таких занять зберігається як і у разі очного навчання, і повністю відповідає цілям і завданням навчання в аудиторії.

Проте, безперечно, незважаючи на всі вище вказані позитивні сторони дистанційного навчання, слід зауважити, що спілкування і навчання через мережу Інтернет не в силі замінити повною мірою безпосереднє «живе» спілкування як між самими студентами, так і з викладачами. Таким чином, спостерігається відсутність фізичної взаємодії. Адаже у разі традиційного процесу навчання викладач є одночасно зразком для наслідування та модератором навчального процесу, людина, яка передає знання учням/студентам. Коли фізична взаємодія між викладачами та студентами відсутня, тоді студенти, як правило, втрачають особисту взаємодію зі своїми викладачами, а отже, розумова робота і сприйняття навчального матеріалу можуть ускладнюватися. Більшість учнів і студентів бажають вчитися, коли їх викладачі фізично присутні в класі/аудиторії. Отже, для таких студентів дистанційне навчання насправді не є корисним і ефективним.

На нашу думку, під час дистанційного навчання різко знижується рівень мотивації в учнів і студентів. Під час традиційного способу навчання студенти отримують більше можливостей проявити себе серед однолітків. У дистанційному режимі навчання спостерігаємо відсутність мотиваційних факторів, що є несприятливим явищем для багатьох студентів.

Часто дистанційне навчання не дає можливості об'єктивно оцінити знання студентів, що своєю чергою відбивається на результатах їхньої успішності. Зрештою, інколи відбувається збій у системі Інтернет і студенти втрачають можливість бути повноцінними учасниками навчального процесу.

Чимало різноманітних опитувань, анкетувань та досліджень було проведено серед учнів та студентів у світі з метою виявлення недоліків та проблем дистанційного навчання, а також преференцій студентів у ході дистанційного навчання. Так, онлайн-дослідження, проведене в Університеті Індонезія (Universitas Indonesia) за участю 301

студента, показало, що більша кількість студентів першого курсу віддали перевагу дистанційному навчанню порівняно зі студентами старших курсів, які віддали перевагу аудиторному навчанню, особливо для групових дискусій, оскільки дистанційне навчання призвело до ускладнення спілкування та зменшення задоволення від навчання загалом. Лише 44,2% студентів віддали перевагу навчанню онлайн перед навчанням офлайн, хоча вони погодились, що дистанційне навчання є більш ефективним методом навчання (52,6%), воно дає більше часу на навчання (87,9%) та повторення навчальних матеріалів (87,3%). Проблемами під час дистанційного навчання були, зокрема, зовнішні фактори, такі як нестабільне підключення до Інтернету, додаткове фінансове навантаження на квоту в Інтернеті та внутрішні фактори, такі як управління часом та труднощі зосередитися під час навчання в Інтернеті протягом більш тривалого періоду часу (Amir, 2020).

Безперечно, перехід на дистанційне навчання по-різному вплинув на студентів. З практичного досвіду можемо стверджувати, що чимало студентів відчують стрес під час дистанційного навчання, що спричиняє зниження мотивації до навчання. До того ж спостерігається різке збільшення кількості пропущених занять онлайн. Одними з причин є страх і невпевненість студентів відповідати перед викладачем і одногрупниками в режимі онлайн. Із зниження мотивації у студентів відповідно знижується рівень відповідальності і бажання отримати кращу оцінку. Багато студентів свідомо складають матеріал «аби скласти».

Як бачимо, поряд з кількома перевагами, дистанційне навчання також має низку недоліків та мінусів. Отже, щоб зробити майбутнє дистанційне навчання більш ефективним, важливо мінімізувати та уникати всіх цих вищезазначених факторів.

Неможливо ідентично відтворити в режимі онлайнхідзаняттяваудиторії.Алесучаснітехнології дозволяють нам вийти за рамки заміщення та фактично перевизначити навчання. Розглянемо деякі ефективні стратегії та практики онлайн-навчання з можливістю їх включення у навчальний процес.

– *Зміцнення стосунків (Strengthening relationships)*. Важливим елементом успішного та ефективного заняття є хороші взаємини між викладачем та студентами. А під час викладання через мережу Інтернет це особливо важливо. До прийомів, які допоможуть встановити зв'язок між викладачем та його студентами, можна віднести коротке відео на початку заняття чи обговорення, яке би зацікавило студентів і підштовхнуло б до теми заняття. Також слід заохочувати студентів позитивною реакцією за правильну відповідь. Слід спонукати

студентів ставити запитання, тобто бути активними учасниками навчального процесу.

– *Залучення студентів до роботи (Involving students in work)*. Щоб дати студентам можливість взаємодіяти зі змістом заняття та один з одним, можна спонукати їх знайти та обговорити певні ресурси, оцінити власні завдання та провести дискусію під керівництвом самих же студентів на онлайн-форумах.

– *Прохання про відгук (Requesting feedback)*. На певному етапі навчального процесу слід попросити своїх студентів про прямий та чесний відгук про заняття. Цей відгук повинен охоплювати все – від змісту до методів навчання та включати зауваження, що стосуються тих етапів заняття, що потребують вдосконалення.

– *Використання групових та індивідуальних проєктів (Using group and individual projects)*. Здорове поєднання групових та індивідуальних проєктів – найкращий спосіб забезпечити успіх у навчанні в Інтернеті. Надання студентам такої різноманітності стилів навчання покращить їхні навчальні можливості та навчить їх важливості як групової роботи, так і індивідуальних досягнень.

– *Використання доступних ресурсів (Using available resources)*. Оскільки студенти вже звикли працювати на своїх комп'ютерах і використо-

увати Інтернет для входу на навчальний портал, безсумнівно, найкращі ресурси для них будуть в Інтернеті. Використовуючи різноманітні легкодоступні ресурси, такі як цифрові публікації, новинні сайти та Інтернет-відео, студенти будуть більш зацікавленими, ніж якби їм потрібно було звернутися до застарілого підручника (Cooper, 2016).

Звичайно, не всі ці стратегії будуть можливі у разі проведення всіх занять. Однак чим більше їх використовувати, тим більший шанс на успіх і викладача, і студентів.

Висновки. З кожним роком викладачі та студенти знайомляться з новими ефективними технологіями, використовують їх і вводять у свій стиль викладання і навчання, і ці технології мотивують їх реалізувати свої ідеї на практиці та спонукають створювати власні методики в процесі як традиційного, так і дистанційного навчання. Оскільки навчання в Інтернеті все ще перебуває на початковій стадії порівняно з іншими методами навчання, найефективніші принципи будуть продовжувати рости та адаптуватися до світу цифрових інновацій. На нашу думку, подальшого дослідження і розвитку потребує проблематика удосконалення вже наявних та розробка нових прогресивних методик викладання і навчання онлайн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Altunay D., Mutlu M. Distance foreign language learning. The experience of Anadolu University. *Dans Distances et savoirs*. 2010. Vol. 8. P. 463–473.
2. Amir L. R., Tanti I., Maharani D. A. Student perspective of classroom and distance learning during COVID-19 pandemic in the undergraduate dental study program Universitas Indonesia. *BMC Medical Education*. 2020.
3. Armstrong-Mensah E., Ramsey-White K., Yankey B., Self-Brown S. Covid-19 and Distance Learning: Effects on Georgia State University School of Public Health. 2020. URL: <http://doi.org/10.3389/fpubh.2020.576227> (дата звернення: 17.06.2021).
4. Cooper S. 10 best practices to be an effective online teacher. 2016. URL: <https://elearningindustry.com/10-best-practices-effective-online-teacher> (дата звернення: 17.06.2021).
5. What are the Pros & Cons of Distance Learning? 2014. URL: <http://www.file:///C:/Users/user/Desktop/Distance%20Learning/Pros%20&%20Cons%20of%20Distance%20Learning.html> (дата звернення: 15.06.2021).
6. What is Distance Learning? The Complete Guide (2021). URL: <https://www.techsmith.com/blog/distance-learning/> (дата звернення: 17.06.2021).
7. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. 2020. 71 с.
8. Хорунжий С. Онлайн-освіта вже даність: як покращити якість дистанційного навчання. 2021. URL: <https://life.pravda.com.ua> (дата звернення: 16.06.2021).

REFERENCES

1. Altunay D., Mutlu M. Distance foreign language learning. The experience of Anadolu University. *Dans Distances et savoirs*, 2010. Vol. 8, pp. 463–473.
2. Amir L.R., Tanti I., Maharani D. A. Student perspective of classroom and distance learning during COVID-19 pandemic in the undergraduate dental study program Universitas Indonesia. *BMC Medical Education*, 2020.
3. Armstrong-Mensah E., Ramsey-White K., Yankey B., Self-Brown S. Covid-19 and Distance Learning: Effects on Georgia State University School of Public Health. 2020. Retrieved from: <http://doi.org/10.3389/fpubh.2020.576227>.
4. Cooper S. 10 best practices to be an effective online teacher. 2016. Retrieved from: <https://elearningindustry.com/10-best-practices-effective-online-teacher>.
5. What are the Pros & Cons of Distance Learning? 2014. Retrieved from: www.file:///C:/Users/user/Desktop/Distance%20Learning/Pros%20&%20Cons%20of%20Distance%20Learning.html.
6. What is Distance Learning? The Complete Guide (2021). Retrieved from: <https://www.techsmith.com/blog/distance-learning/>.
7. Lototska A., Pasichnyk O. Orhanizatsiya dystantsiynoho navchannya v shkoli. *Metodychni rekomendatsiyi [Organization of distance learning at school. Methodical recommendations]*. 2020. 71 p. [in Ukrainian].
8. Khorunzhyi S. Onlain-osvita vzhe danist: yak pokrashchyty yakist dystantsiynoho navchannya [Online education is a given: how to improve the quality of distance learning]. 2021. Retrieved from: <https://life.pravda.com.ua> [in Ukrainian].